

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชนตำบลสำนักทอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง*

นายศิริพันธุ์ ตรีไตรรัตน์กุล**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษา ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชนตำบลสำนักทอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ใช้วิธีวิจัยเอกสาร และวิจัยสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประธานชุมชน ประชาชนในชุมชนตำบลสำนักทอง ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนชุมชนตำบลสำนักทอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง จำนวน 6 คน ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชนตำบลสำนักทอง คือ ปัญหาด้านเวลาในการจัดทำแผนชุมชน ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจ และปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์

คำสำคัญ: ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน

บทนำ

แผนชุมชนเป็นกลไกที่ชาวบ้านหรือคนในชุมชนร่วมกันกำหนดชีวิตและความเป็นอยู่ในอนาคต รวมทั้งหาวิธีแก้ไขปัญหาที่ตนเองประสบอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลผลิตของการเรียนรู้ชุมชน เป็นกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันกำหนด เพื่อจัดทำแผนขึ้นมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้ โดยคนในชุมชนได้ร่วมกันคิด ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก เทศบาลนครระยองได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง โดยมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน คณะกรรมการชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม

*บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน ตำบลสำนักทอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

**นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต โครงการนักบริหาร มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชนตำบลสำนักทอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านปฐมภูมิ และด้านทุติยภูมิ การศึกษานี้จะศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาสาระสำคัญของรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน

ขอบเขตด้านสถานที่ ชุมชนตำบลสำนักทอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ต้องการที่จะศึกษา คือ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสำนักทอง 1 คน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลสำนักทอง 1 คน และประชาชนในชุมชนตำบลสำนักทอง 4 คน รวมทั้งสิ้น 6 คน และโดยกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะทำการสุ่มแบบเจาะจง

ขอบเขตด้านเวลา ระหว่างเดือนเมษายน 2562 – พฤษภาคม 2562

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงรูปแบบการมีส่วนร่วม ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการแก้ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชนตำบลสำนักทอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อการปกครองของประเทศทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เนื่องจากการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมร่วมกันนั้นเป็นเพราะเห็นปัญหาร่วมกันได้รับแบ่งปันประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองด้วยตนเอง การพัฒนาด้านต่างๆ จึงสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริงโดยสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนของ แสงนภา ทองวิทยา (2545, หน้า 14) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมที่แท้จริงและสมบูรณ์จะต้องประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน (Planning) เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผลและประการสำคัญคือ การตัดสินใจ
2. การดำเนินกิจกรรม (Implementation) เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารในการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรงบประมาณ และการบริหาร
3. การใช้ประโยชน์ (Utilization) เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับการพึ่งพาตนเอง และควบคุมทางสังคม

4. การได้รับผลประโยชน์ (Obtaining Benefits) เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ฐานที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือวัตถุก็ได้

โกมินทร์ วังอ่อน (2552, หน้า 11) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง

ทินกร ศิลาพันธุ์ (2551) ได้ศึกษาบทบาทของประชาชนที่มีต่อการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสากเหล็ก จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษาพบว่า แนวทางที่จะทำให้ประชาชนมีบทบาทต่อการจัดทำแผนชุมชนมากขึ้นนั้น ในด้านประชาชนควรเพิ่มความรู้ความเข้าใจ

ด้านการจัดทำแผนชุมชน ในด้านเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรเพิ่มประสิทธิภาพการให้ความรู้ ในด้านกระบวนการ ควรมีการประสานความร่วมมือจากกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ให้มากขึ้น

อนุรักษ์ ลักษณะภู (2550) ได้ศึกษาปัจจัยในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน คือ ควรพัฒนารูปแบบและกระบวนการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างทั่วถึง และควรเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับแผนและการจัดทำแผนชุมชน โดยจัดการฝึกอบรม หรือสัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนให้แก่ประชาชนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัย ดังนี้

1.1 การวิจัยเอกสาร โดยศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1.2 การศึกษาวิจัยสนาม ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชากรชุมชน ประชาชนในชุมชนพูนไฉ่ เทศบาลนครระยอง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งเป็นการเลือกตัวอย่างโดยกำหนดคุณลักษณะของประชากรที่ต้องการศึกษา (วิโรจน์ ก่อสกุล, 2555, หน้า 37) จึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 6 คน

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยวิธีการสัมภาษณ์ โดยที่ผู้ศึกษาเลือกวิธีการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมาจัดจำแนกเป็นประเด็นๆ เรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็นโดยใช้วิธีการ “การตีความ” ตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน ชุมชนพูนไฉ่ เทศบาลนครระยอง ประกอบด้วย

1.1 การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Planning) ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนบางกลุ่มส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้นำเท่านั้น ซึ่งเป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจแนวทางการพัฒนาที่เกิดประโยชน์กับภาพรวม

ของชุมชน และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากประชาชนที่เข้าร่วม ในส่วนของประชาชนที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน เนื่องจาก ไม่ค่อยมีแรงจูงใจ ขาดความใส่ใจ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญ รวมถึงไม่มีความรู้เรื่องการทำให้แผนชุมชนจึงไม่ได้เข้าร่วม

1.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ในการจัดกิจกรรมของชุมชน ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเดิมๆ และมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องมีการใช้วัสดุสิ่งของ ประชาชนก็จะมาร่วมมือ

1.3 การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้สามารถพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้สามารถพึ่งพาตนเอง ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเดิมๆ โดยมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

1.4 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Obtaining Benefits) ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น วันเด็กทางชุมชนได้มีการจัดงาน ประชาชนก็ได้พาลูก-หลานมาร่วมกิจกรรม เพื่อรับของขวัญ-รางวัล ถือว่าประชาชนก็ได้รับประโยชน์จากการจัดกิจกรรม

2. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน ชุมชนพูนไฉ่ ประกอบด้วย

2.1 ปัญหาด้านเวลา การจัดประชุมเพื่อจัดทำแผนชุมชนในเวลาช่วงที่ประชาชนไม่สามารถมาร่วมประชุมได้ เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัว

2.2 ปัญหาด้านความรู้ ประชาชนไม่มีความรู้ ความเข้าใจถึงวิธีการจัดทำแผนชุมชน

2.3 ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน (Planning) ประชาชนไม่ให้ความสำคัญ ไม่เสนอความคิดเห็นเมื่อเข้าประชุม

2.4 ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนบางกลุ่มไม่ให้ความสำคัญ จึงไม่เข้าร่วม และการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึงทำให้ประชาชนไม่ทราบ

2.5 ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้สามารถพึ่งพาตนเอง ประชาชนบางกลุ่มไม่ให้ความสำคัญ ไม่ให้ความสำคัญ จึงไม่ร่วมกิจกรรม

2.6 ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Obtaining Benefits) ประชาชนบางกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือ และไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ไม่ได้ทราบถึงประโยชน์

2.7 ปัญหาด้านอื่นๆ การจัดสรรงบประมาณล่าช้า ประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ไม่มีผู้ให้ความรู้ หรือแนะแนวทางการจัดทำแผนชุมชนแก่ประชาชน กำหนดวัน เวลาในการจัดกิจกรรมไม่ตรงกับเวลาว่างของชาวบ้าน ไม่มีผู้ให้ความรู้ หรือแนะแนวทางการจัดทำแผนชุมชนแก่ประชาชน จึงทำให้มีส่วนร่วมน้อย

3. แนวทางการแก้ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน ชุมชนพูนไฉ่ เทศบาลนครระยอง ประกอบด้วย

3.1 เทศบาลควรให้หน่วยงานภายใน (สำนัก/กอง) เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน

3.2 ควรมีการประชาสัมพันธ์หลากหลายช่องทาง เช่น การแจกใบปลิว การแจ้งวัน เวลา สถานที่ประชุมล่วงหน้า เพื่อให้ประชาชนเกิดการรับรู้และอยากเข้าร่วมประชุม ให้เข้าถึงทุกพื้นที่อย่างทั่วถึง

3.3 เทศบาลควรจัดงบประมาณสนับสนุนให้แก่ชุมชนมากกว่าเดิมในบางกิจกรรม

3.4 เทศบาลควรจัดวิทยากร หรือผู้มีความรู้ มาให้ถ่ายทอดให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชนทุกครั้ง เพื่อให้ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทราบถึงประโยชน์ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน

3.5 การดำเนินการที่เสนอปัญหา อยากรู้ให้ทางเทศบาลช่วยดำเนินการอย่างเร่งด่วน เพราะจะได้แก้ปัญหาได้ทันที่ เช่น ด้านสาธารณสุข

3.6 กำหนด เวลา สถานที่ให้สะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรม มีแรงจูงใจ แจกเอกสารให้ข้อมูลชัดเจน และมีการติดตามผลการทำแผนชุมชน และแจ้งให้ชุมชนทราบอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มเติมการทำแผนครั้งต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน ชุมชนพูนไฉ่ เกิดจาก 7 ด้าน คือ ปัญหาด้านเวลา ด้านความรู้ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้สามารถพึ่งพาตนเอง ด้านการมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ ด้านอื่นๆ สอดคล้องกับ นิภา อมรวงู (2553) ได้ศึกษา แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลเมืองพิจิตร อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

เพราะฉะนั้นแนวทางการแก้ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชนตำบลสำนักทอง ควรมีการจัดวิทยากรให้ความรู้เรื่องการจัดทำแผนชุมชนกับประชาชน เพื่อให้ทราบถึงประโยชน์ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน นอกจากนี้ในการจัดทำแผนชุมชนควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบล่วงหน้า ในส่วนของการกำหนดเวลา สถานที่ ควรเลือกช่วงเวลาที่เหมาะสมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด และประสานงานหน่วยงานภายใน (สำนัก/กอง) ของเทศบาล ให้เข้าร่วมในการจัดทำแผนชุมชนด้วย เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม รับทราบปัญหาความต้องการ ให้คำแนะนำกับประชาชนที่มาเข้าร่วมการจัดทำแผนชุมชน

บรรณานุกรม

- โกมินทร์ วั่งอ่อน. (2552). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- ทินกร ศิลาพันธ์. (2551). บทบาทของประชาชนที่มีต่อการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสาทเหล็ก จังหวัดพิจิตร. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- นิภา อมรวงู. (2553). แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลเมืองพิจิตร อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- วิโรจน์ ก่อสกุล. (2555). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ *Research Methodology in Public Administration*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
- แสงนภา ทองวิทยา. (2545). การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษากรณีจังหวัดนครปฐม. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา

อนุรักษ์ ลักษณะภู. (2550). ปัจจัยในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น